

Włodzimierz PIĄTKOWSKI

**Problematyka ekologiczna w programach partii i stronnictw politycznych.
Wybory parlamentarne, październik 1991 ***

Ecological Problems in the Programmes of Political Parties.
Parliamentary Election of October 1991

W deklaracji ekorozwoju, przyjętej przez uczestników międzynarodowej konferencji „Nowe rozwiązania instytucjonalne w ochronie środowiska” czytamy m.in.: „W Polsce społeczeństwo w pokojowy sposób odsunęło komunistów od sprawowania władzy. Kraj znajduje się obecnie w okresie historycznych przemian społecznych, politycznych i gospodarczych [...]. Obecnym wyzwaniem dla Polski jest tworzenie nowych rozwiązań instytucjonalnych propagujących społeczeństwo ekorozwoju [...], gdzie ochrona środowiska i demokracja są ze sobą zharmonizowane”.¹

Jednym z najważniejszych wydarzeń na drodze do demokracji były pierwsze wolne wybory parlamentarne 27 października 1991 roku. W wyborach rywalizowało 6980 kandydatów reprezentujących kilkadziesiąt stronnictw i partii politycznych. Uprawnionych do głosowania było 27 mln 516 tys. osób. W głosowaniu udział wzięło 11 mln 887 tys. obywateli. Frekwencja wyborcza wynosiła 43,2%. W wyniku wyborów 29 partii, ugrupowań politycznych i ruchów społecznych wprowadziło swoich przedstawicieli do Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej Polskiej. W regionie środkowowschodnim (lubelskie, chełmskie, zamojskie) zgłoszono kandydatów na 43 listach wyborczych (woj. lubelskie 24, chełmskie i zamojskie po 19). W Lubelskiem, na terenie którego przeprowadzono badania, najlepsze rezultaty uzyskały: Konfederacja Polski Niepodległej

* Badanie wykonano na zlecenie Fundacji na Rzecz Ekorozwoju, Warszawa, ul. Krzywickiego 9.

¹ Środowisko a rozwój Polski. Deklaracja Ekorozwoju. Materiały Międzynarodowej Konferencji „Nowe rozwiązania instytucjonalne w ochronie środowiska”, Warszawa—Białystok 1990, s. 7.

(41 626 głosów), Sojusz Lewicy Demokratycznej (39 420), Porozumienie Ludowe (33 335), Porozumienie Obywatelskie „Centrum” i Wyborcza Akcja Katolicka. Ruch ekologiczny w wyborach reprezentowały: Koalicja Partii Zielonych i Ekologiczna, Zdrowa Polska — Sojusz Ekologiczny oraz Polska Partia Ekologiczna — Zieloni. Żadne z tych ugrupowań nie uzyskało więcej niż 3000 głosów: Polska Partia Ekologiczna — Zieloni (2610), Koalicja Partii Zielonych i Ekologicznej (2589), Zdrowa Polska — Sojusz Ekologiczny (1230). Ugrupowaniom tym nie udało się wprowadzić żadnego przedstawiciela do Sejmu i Senatu RP. Znalazły się one wśród stronnictw o najmniejszej liczbie zdobytych głosów.

CEL BADAN

Głównym celem prowadzonych badań było znalezienie odpowiedzi na pytania o miejsce wątków ekologicznych w hierarchii celów programowych stronnictw i ugrupowań biorących udział w wyborach, kontekst, w jakim była umiejscawiana sprawa ochrony przyrody, tożsamość ideową ugrupowań, u których treści te są eksponowane najbardziej i najmniej. Wobec tak sformułowanych zadań efekty badań mogą mieć charakter zarówno poznawczy, jak i socjotechniczny: poszerzenie wiedzy o hierarchii wartości, postawach i świadomości elit politycznych oraz pomoc w ustaleniu, jakie są rzeczywiste przyczyny niepowodzeń ruchu ekologicznego.

METODA BADAWCZA

Metoda analizy treści programów wyborczych nie należy do powszechnie stosowanych w badaniach socjologicznych. Jej pomijanie nie wydaje się jednak słuszne, umiejętnie stosowana może bowiem przynieść wartościowe rezultaty i ukazać rzeczywistość niedostępną dla innych sposobów eksploracji.² Przypomnijmy, że wybrana metoda pozwala rejestrować opinie, wzorce zachowań i sposoby ludzkiego działania. Pierwsze próby użycia analizy treści sięgają lat trzydziestych, kiedy w USA można było obserwować zainteresowanie charakterem mass-mediów, a także dokumentami partii politycznych, które były badane przez socjologów. Materiały te były interesujące, ponieważ pozwalały ustalić fakty społeczne, rekonstruować myśli i idee oraz ustalać społeczne znaczenie opisywanych treści. Klasyczna definicja określa analizę treści jako metodę służącą do „obiektywnego, systematycznego i ilościowego opisu jawnej treści przekazu ko-

² A. Sułek: *W terenie, w archiwum i w laboratorium*, Warszawa 1990.

munikacyjnego”.³ Podstawową jednostką analizy są „dzieła”, a więc zwarte fragmenty np. programów politycznych a także części tekstu, „paragrafy” o charakterze względnie autonomicznym, niekiedy przedmiotem analizy mogą być tzw. „twierdzenia” zawierające konkretne opinie na poszczególne tematy.⁴

SPOSÓB REALIZACJI BADAŃ

Prezentowane badania przeprowadzono w okresie od 14 do 26 października 1991 roku. Gromadzenie materiałów, poddanych potem analizie, miało miejsce na terenie miasta Lublina i innych ośrodków miejskich Lubelszczyzny. Udało się uzyskać od władz administracyjnych spisy list kandydatów na posłów zarejestrowanych przez Okręgową Komisję Wyborczą w Lublinie. Listy zawierające imię, nazwisko i adres pełnomocnika danej partii pozwoliły ustalić, kto jest (powinien być) dysponentem materiałów wyborczych. W ten sposób zgromadzono 26 adresów m.in. w Lublinie, Krzczonowie (Krajowy Komitet Ruchu Ludowego „Porozumienie Ludowe”), Warszawie (Krajowy Komitet Wyborczy Partii X), Jaszczowie (Krajowy Komitet Wyborczy „Solidarności Pracy”). Okazało się równocześnie, że przy niektórych nazwiskach (Krajowy Komitet Wyborczy „Chrześcijańska Demokracja” brakuje adresów, inne zaś zostały w czasie kampanii wykreślone (Rzemieślniczy Komitet Wyborczy „Rzemiosło”). W trakcie kompletowania materiałów udało się dotrzeć do pełnomocników najważniejszych partii i ugrupowań, m.in.: Polskiego Stronnictwa Ludowego — Sojusz Programowy, Chrześcijańskiej Demokracji, Stronnictwa Demokratycznego, Porozumienia Obywatelskiego „Centrum”, Wyborczej Akcji Katolickiej, NSZZ „Solidarność”, Kongresu Liberalno-Demokratycznego, Konfederacji Polski Niepodległej, Unii Polityki Realnej, Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni, Socjaldemokracji Rzeczypospolitej Polskiej.

Rozmawialiśmy bądź z przewodniczącymi Komitetów — D. Wójcikiem (KPN) i R. Setnikiem (UD) — jak też osobami odpowiedzialnymi za dystrybucję materiałów wyborczych (NSZZ „Solidarność”). Najczęściej spotykaliśmy się z życzliwym przyjęciem i pomocą, choć zdarzało się, że „gorączka przedwyborcza” i niedociągnięcia organizacyjne w sztabach zmuszały nas do kilkakrotnych wizyt. Jedne ugrupowania dysponowały peł-

³ B. Berelson: *Content Analysis in Communication Research*, Glencoe Illinois, 1952; Patrz też: *Research Methods*, [w:] J. M. Shepard: *Sociology*, St. Paul—New York 1987, s. 30—31.

⁴ H. Ogryzko-Wiewiórowski: *Wprowadzenie do metod badawczych w socjologii*, Lublin, 1986, s. 242; Z lit. zachodniej por.: M. Basis, R. Gelles, A. Levine: *Sociology, An Introduction*, Random House, New York 1988, s. 55.

nym serwisem interesujących nas materiałów, obejmujących (np. w przypadku KPN) również deklaracje programowe lidera Partii L. Moczulskiego, inne jedynie niskonakładowymi ulotkami (Wolna Inicjatywa Społeczna „WIS”). Mimo składanych obietnic niektórzy pełnomocnicy nie byli w stanie dostarczyć interesujących nas materiałów (Stronnictwo Narodowe). Z innymi, mimo prób, nie udało się nawiązać kontaktów (Polski Związek Zachodni, Zdrowa Polska — Sojusz Ekologiczny, NSZZ Policjantów). Analizie treści poddano ogółem 63 rodzaje dokumentów (łącznie ponad 260 stron), były to: programy wyborcze, deklaracje programowe, biuletyny wyborcze, druki propagandowe, indywidualne deklaracje poszczególnych kandydatów.

NAJWAŻNIEJSZE WYNIKI I ICH INTERPRETACJA

A. Język dokumentów wyborczych

Systematyczna analiza zgromadzonych materiałów ujawnia charakterystyczne cechy języka, w jakich poszczególne partie, stronnictwa i ugrupowania formułują swoje programy ekologiczne. Wspólną cechą jest tu ogólnikowość i brak precyzji. Oto niektóre przykłady:

„Ciągła wymiana materii i energii w biosferze jest zakłócona przez dynamicznie rozwijające się różne gałęzie przemysłu [...], jak również próby nuklearne oraz działania wojenne”.⁵ Inny przykład: „Konieczna jest długofalowa polityka ekologiczna państwa. Niezbędne jest, by Polska posiadała długofalową politykę ekologiczną (ekopolitykę) uchwaloną przez Sejm”.⁶

W programie wyborczym „Solidarności” czytamy: „Związek uważa za obowiązujące ustalenia przyjęte przy «okrągłym stole», uznające zasady ekorozwoju kraju, prowadzące do zachowania równowagi ekologicznej oraz środowiska bezpiecznego dla zdrowia, stwarzającego warunki niezbędne dla ochrony sił człowieka”.⁷

Chrześcijańska Demokracja jest zdania, że: „Stronnictwo [...] będzie uczestniczyć w wypracowaniu i wdrażaniu w życie takiej polityki wobec przestrzeni życia i rozwoju człowieka, której celem będzie poprawa stanu środowiska przyrodniczego i kulturowego, ochrona ich wartości krajobrazowych oraz kształtowanie ich zgodnie ze społecznym przeznaczeniem”.⁸

Ulotka wyborcza Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni głosi: „Ochro-

⁵ Program wyborczy KPN, s. 24.

⁶ Tezy ekologiczne Porozumienia Obywatelskiego „Centrum”, s. 1.

⁷ Program wyborczy NSZZ „Solidarność”, s. 13.

⁸ Program wyborczy „Chrześcijańskiej Demokracji”, s. 4.

na środowiska jest tak samo ważna jak ochrona granic państwa, jak ochrona życia i mienia obywateli”⁹.

W analizowanym materiale zwraca uwagę fakt nacisku (w części diagnostycznej) na katastrofalny stan środowiska, równocześnie odpowiedź na pytanie „jak z tego wyjść?” ma charakter stereotypowy i uproszczony.

B. Usytuowanie problematyki ekologicznej w dokumentach wyborczych

Miejsce problematyki ekologicznej zależy w głównej mierze od celów politycznych, jakie stawiają sobie poszczególne partie, stronnictwa i ugrupowania. W przypadku Polskiej Partii Zielonych i Koalicji Partii Zielonych i Ekologicznej główną i najważniejszą propozycją programową jest ochrona środowiska. W materiałach Porozumienia Obywatelskiego „Centrum” interesującym nas zagadnieniom poświęcone są dwa specjalne rozdziały programu wyborczego (Rozdział II — System Ochrony Środowiska i Rozdział III — Ramy Prawne Ochrony Środowiska). Wątki ekologiczne odnajdujemy też w indywidualnych ulotkach kandydatów na posłów i senatorów. Niezależnie od tego Komisja Nauki PC przygotowała specjalne „Tezy ekologiczne”. Najlicniejsza grupa partii, stronnictw i ugrupowań włączyła problematykę ekologiczną do swoich programów w postaci osobnych (krótkich!) rozdziałów (NSZZ „Solidarność”, Unia Demokratyczna, KPN, Polskie Stronnictwo Ludowe, Porozumienie Ludowe). W materiałach Sojuszu Lewicy Demokratycznej (opartego głównie na SdRP) i Kongresu Liberalno-Demokratycznego znajdujemy jedynie akapity ekologiczne w rozdziałach poświęconych innym zagadnieniom. W przypadku Kongresu sprawy te są włączone do zadań społeczności lokalnych. W dokumentach Sojuszu Lewicy Demokratycznej ekologia jest częścią polityki rolnej. Pozostałe stronnictwa, partie i ugrupowania nie ujmowały interesujących nas zagadnień w dokumentach programowych. Możemy jednak odnaleźć je jako fragmenty deklaracji wyborczych poszczególnych kandydatów na posłów i senatorów (Chrześcijańska Demokracja, Wyborcza Akcja Katolicka). W ostatniej grupie analizowanych materiałów nie znajdujemy śladów problematyki ekologicznej (Unia Polityki Realnej, Wolna Inicjatywa Społeczna „WIS”).

C. Ekologia a instytucje państwa

Analiza materiałów wskazuje, że zagadnienia ekologiczne bywają związane z innymi szerszymi problemami, np. funkcją i rolą państwa, kształtem systemu prawno-administracyjnego, typem ustroju gospodarczego,

⁹ Program wyborczy Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni, s. 1.

charakterem instytucji politycznych, zasadami organizacji życia społecznego. Realizacja ochrony przyrody w części programów jest związana z zakresem funkcji i odpowiedzialności państwa. Dotyczy to zwłaszcza ugrupowań o programach radykalnych. Najsilniej akcentują rolę państwa jako głównego organizatora walki o zdrowie środowisko: Koalicja Partii Zielonych i Ekologicznej oraz Polska Partia Ekologiczna — Zieloni. W programie Polskiej Partii Zielonych i Ekologicznej czytamy m.in.: „Tylko suwerenne i praworządne państwo zagwarantuje skuteczną ochronę środowiska [...]. Wszystkie problemy ekologiczne możemy rozwiązywać jedynie w państwie suwerennym zewnętrznie i praworządnym [...]. Wszystkie problemy ekologiczne można rozwiązać poprzez naprawę państwa [podkr. W. P.]”.¹⁰ Państwo, zdaniem obu partii ekologicznych, powinno godzić interes gospodarki z dążeniem do zachowania czystego środowiska. Opowiadają się one również za organizowaniem przez organa administracji robót publicznych w celu „ochrony i odtworzenia zdewastowanego środowiska”. Koalicja Partii Zielonych i Ekologicznej oczekuje dodatkowo od władz państwowych nadania ochronie przyrody rangi zapisu konstytucyjnego i wprowadzenia kontrolowanych licencji ekologicznych. Inicjatywa miałaby tu należeć do Ministerstwa Ochrony Środowiska. W propozycjach programu wyborczego sugeruje się też obarczenie rządu obowiązkiem „zapewnienia opłacalności produkcji rolniczej i promocji zdrowej żywności”. Role agend rządowych w rozwiązywaniu problemów ekologicznych podkreśla również program NSZZ „Solidarność”, widząc szansę w działaniach prawnych i systemowych koordynowanych przez centrum. W szczególności chodzi tu o popieranie produkcji nowych technologii, minimalizujących zagrożenie zanieczyszczeniami. „Solidarność” domaga się również gwarancji, że ludzie będą bytowali w „Środowisku bezpiecznym dla zdrowia, stwarzającym warunki niezbędne dla odnowy sił człowieka”.¹¹ Warto zauważyć, że alternatywne dla silnej pozycji państwa jako czynnika organizującego i koordynującego program ochrony środowiska są propozycje idące w kierunku aktywizacji społeczności lokalnych.

D. Ekologia a prawo

Niemal wszystkie zgromadzone materiały podkreślają możliwość rozwiązania problemów ekologicznych poprzez budowę silnego, spójnego i logicznego systemu prawnego. Konfederacja Polski Niepodległej jest zdania, że ochronę przyrody powinny regulować postanowienia nowej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. W jej projekcie przygotowanym przez KPN czy-

¹⁰ Program wyborczy Koalicji Polskiej Partii Zielonych i Ekologicznej, s. 1.

¹¹ Program wyborczy NSZZ „Solidarność”, s. 13.

tamy m.in.: „Dziedzictwo narodowe, ziemia, środowisko przyrodnicze [podkr. — W. P.] krajobraz, zabytki są pod szczególną ochroną Rzeczypospolitej”.¹² Partia ta proponuje powołanie Urzędu Ochrony Środowiska, wyposażonego w możliwości egzekwowania za pomocą środków prawnych wszystkich kosztów dewastacji dokonywanych przez przedsiębiorstwa przemysłowe. Porozumienie Obywatelskie „Centrum” propaguje decentralizację systemu kontroli ekologicznej. Zakłada się, że Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska powinny być „uzbrojone” w kary za niszczenie ekosystemu. Podstawowym ogniwem w organizacji kontroli nad poziomem zanieczyszczeń będących skutkiem industrializacji powinny być, zdaniem PC, samorządy terytorialne. Porozumienie „Centrum” jest zdania, że Polska powinna mieć w przyszłości spójny program polityki ekologicznej, uchwalony przez wyłoniony przez społeczeństwo nowy Sejm. Normy prawne winny być „zgodne z ustawodawstwem obowiązującym w krajach Wspólnoty Europejskiej”.¹³ Partie skupione wokół „Porozumienia Ludowego” (NSZZ „Solidarność” RI, PSL „Solidarność”, PSL „Mikołajczykowski”) proponują uchwalenie przez Sejm nowej kadencji pakietu ustaw tworzących podstawy prawa ekologicznego. Postuluje się również powołanie Narodowego Komitetu Ochrony Lasów, Ziemi i Zabytków Kultury Narodowej, odpowiedzialnego jedynie przed parlamentem. Nie precyzuje się zakresu działania tej instytucji. Unia Demokratyczna upatruje szansę opanowania postępującej degradacji przyrody poprzez przyjęcie ustawy o „ochronie środowiska [...], prawa wodnego, ustaw o lasach i planowaniu przestrzennym”.¹⁴ Skuteczne egzekwowanie przepisów ekologicznych będzie, zdaniem Unii, możliwe po uchwaleniu ustawy o „silnej polityce ekologicznej, niezależnej od władz lokalnych”.¹⁵ Zdaniem Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni nowe inicjatywy legislacyjne winny być koordynowane z analogicznymi rozwiązaniami zachodnimi. Powinna obowiązywać zasada: „kto zniszczył środowisko, niech go odtworzy [...] niezależnie od sankcji za spowodowane straty”.¹⁶ Obie partie ekologiczne są zgodne co do konieczności nadania rangi zapisu konstytucyjnego sprawom ochrony przyrody.

E. Ekologia a gospodarka

W większości analizowanych materiałów podkreśla się, że główną przyczyną dewastacji ekosystemu jest przemysł. Polska Partia Zielonych i Ekologiczna dążą np. do stworzenia czystego przemysłu, a więc: energooszczęd-

¹² Konfederacja Polski Niepodległej — Projekt Konstytucji RP, Art. 12.

¹³ Tezy ekologiczne do programu Porozumienia „Centrum”, s. 1.

¹⁴ Program wyborczy Unii Demokratycznej s. 25.

¹⁵ *Ibid.*, s. 15.

¹⁶ Ulotka wyborcza Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni, s. 2.

nego, opierającego się na alternatywnych źródłach energii, zajmującego się utylizacją odpadów, rekultywacją terenów zdegradowanych itp. Materiały Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni akcentują, że dewastacja przyrody przyspiesza procesy bezpośrednio zagrażające życiu i zdrowiu ludzkiemu. W programach wyborczych tej partii czytamy m.in.: „stężenie związków siarki [...] przekracza wartość progową dla życia i zdrowia ludzkiego w Górnośląskim Okręgu Przemysłowym”.¹⁷ Zdaniem autorów programu, przemysł oparty o czyste technologie to: „sukcesywna redukcja spalanego węgla na rzecz małych hydroelektrowni, wiatraków”.¹⁸ Unia Demokratyczna proponuje program promocji technik i technologii „przyjaznych środowisku”. Zdaniem Unii przemysł powinien racjonalizować gospodarkę energetyczną, zmniejszając uciążliwość komunikacji poprzez „obniżanie toksyczności spalin i preferencje dla transportu publicznego”.¹⁹ Konfederacja Polski Niepodległej uważa, że najskuteczniejszym sposobem zmuszania przemysłu do zmniejszania ilości zanieczyszczeń byłoby powszechne respektowanie zasady całkowitego pokrywania związanych z tym kosztów przez samego truciela. Stronnictwo Demokratyczne podkreśla fakt istnienia „brudnego przemysłu”. Wyraża pogląd, że przyczyną tej sytuacji jest nieobecność problematyki ekologicznej już na etapie projektowania i dominacja kategorii zysku w gospodarce. Podobnie jak inne ugrupowania, SD wyraża swą aprobatę dla pomysłu oparcia produkcji na alternatywnych źródłach energii. Ugrupowaniem najbardziej negatywnie oceniającym skutki industrializacji jest NSZZ „Solidarność”. W programie wyborczym czytamy: „kłeska ekologiczna jest faktem. Rozwój przemysłu doprowadził do znacznego skażenia środowiska”.²⁰ Związkowcy są zdania, że produkty pracy, nawet uboczne, nie mogą obracać się przeciw człowiekowi. Deklaruje się zdecydowane poparcie dla takich rozwiązań prawnych i systemowych, które będą wspomagały technologie „minimalizujące zagrożenie dla zdrowia i życia ludzkiego”. Inne z analizowanych programów widzą szansę poprawy sytuacji ekologicznej poprzez oparcie gospodarki na nowoczesnym rolnictwie. W programie wyborczym PSL czytamy: „Opowiadamy się za polityką rolną służącą pełnemu wykorzystaniu potencjału produkcyjnego rolnictwa, jego unowocześnianiu pod względem technicznym i ekonomicznym w harmonii z wymogami ekologii”.²¹ Zdaniem Polskiej Partii Ekologicznej — Zielonii rolnictwo ma produkować głównie zdrową żywność, tzn. taką, która jest wytworzona w czystym środowisku, metodami ekologicznymi. Odpowiedni transport, przetwórstwo i przechowywalność mają

¹⁷ Program wyborczy Polskiej Partii Ekologicznej — Zieloni, s. 3.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Program wyborczy Unii Demokratycznej, s. 24.

²⁰ Ulotka wyborcza NSZZ „Solidarność”, pkt. ekologia.

²¹ Program wyborczy PSL, s. 221.

gwarantować jej walory zdrowotne. Produkcja zdrowej żywności będzie tym bardziej opłacalna, im ściślejszym nadzorem obejmie się import z krajów zachodnich. Dla polskich wytwórców takiej żywności powinny istnieć specjalne preferencje kredytowe. Polska Partia Ekologiczna i Polska Partia Zielonych są zdania, że w ramach budowy nowoczesnego rolnictwa należy propagować „przechodzenie małych gospodarstw rolnych na wysoce opłacalną tzw. uprawę biodynamiczną”.²²

UWAGI PODSUMOWUJĄCE

W zdecydowanej większości analizowanych dokumentów wyborczych problematyka ochrony środowiska została omówiona pobieżnie i ogólnikowo. Było to widoczne zwłaszcza w przypadku obu partii ekologicznych, próbujących te kwestie uczynić podstawą swojego programu wyborczego. Być może fakt ten był jedną z przyczyn klęski tych ugrupowań.

W omawianych materiałach dominuje nastawienie diagnostyczne. Z drugiej strony ukazane są cele, jakie powinna osiągnąć polityka ekologiczna w Polsce. Diagnoza wydaje się dość banalna, równocześnie brak jest wyraźnej hierarchizacji stawianych celów. Nie ma też odpowiedzi na pytanie: jak je osiągnąć w konkretnej społecznej rzeczywistości oraz w jaki sposób godzić sprzeczności pomiędzy wymogami ochrony środowiska a preferencjami dla nastawionej na zysk gospodarki. Analiza treści programów wyborczych obu partii ekologicznych sugeruje, że opowiadają się one za rozwiązaniami politycznymi i ekonomicznymi, raczej o charakterze radykalnym. Wskazuje na to w szczególności przykładanie dużej wagi do interwencjonizmu państwa w sprawy gospodarki, opowiadanie się za protekcjonizmem w ekonomii, mocniejsze preferencje dla zwalczania bezrobocia niż walki z inflacją, akceptacja dla systemu dotacji w gospodarce i cen preferencyjnych.

Uzyskane wyniki prowadzą do wniosku, iż zdecydowana większość partii, stronnictw i ugrupowań biorących udział w wyborach upatruje szansę rozwiązania problemów ekologicznych na poziomie makrospołecznym (państwo, instytucje rządowe, sejm), brak zaś widocznych preferencji dla rozstrzygnięć podejmowanych w ramach społeczności lokalnych, samorządów terytorialnych, wspólnot parafialnych.

---

²² Założenia programowe Polskiej Partii Ekologicznej i Polskiej Partii Zielonych, s. 1.

SUMMARY

The article is an attempt to apply a sociological method of investigation (analysis of contents) for a description of issues of high social significance. The goal of the study was to answer the question concerning the position of ecological issues in the hierarchy of programme goals of the political parties that took part in the parliamentary elections of 1991, the context in which environmental protection is placed, ideological identity of groups where the issues are the most and the least presented. It was expected that with the tasks thus posed the effects would be both cognitive and sociotechnical. The analysis covered the contents of the programmes of 14 major parties, 63 kinds of documents having been examined. The position of the ecological question and its connections with the problems of state, law and economy were recorded. In by far the greater part of the materials these problems were discussed cursorily and generally, with a predominantly diagnostic attitude; there is no hierarchy of goals, no answer to the question how to conduct an optimal ecological policy in particular socio-economic conditions. Most political parties and groups taking part in the elections intend to control the ecological crisis on the macrosocial level rather than find solutions within local communities, local governments or parishes.